

Alleen als het ijs- en ijskoud is...

Bezoekers van de nachtopvang tijdens de koudweerregeling
2016/2017

Samenvatting en conclusies

In de winter van 2016/2017 was gedurende zeven perioden de koudweerregeling van kracht, in totaal **42 nachten**. **Gemiddeld** bezochten **111 mensen per nacht** de nachtopvangvoorzieningen (reguliere opvang en Stadsbrug). Op de drukste nacht werden er 123 mensen gezien. In totaal hebben **361 verschillende personen** van de koudweerregeling gebruik gemaakt.

Achtergrondkenmerken

- Vooral mannen (85%) bezochten de nachtopvangvoorzieningen.
- De gemiddelde leeftijd van de bezoekers is 41 jaar.
- Nieuwe bezoekers (84 personen) en bezoekers van de Stadsbrug zijn jonger dan de al bekende bezoekers en bezoekers in de reguliere opvang.
- 51% van de bezoekers heeft de Nederlandse nationaliteit.
- 64% van de bezoekers is geboren in het buitenland. Marokko en Polen zijn de meest voorkomende geboortelanden.

Problematiek en zorggebruik

- 56% van de bezoekers ervaart de eigen gezondheid als (zeer) goed.
- 48% bezocht in de afgelopen 12 maanden de huisarts, 38% de tandarts en 34% een andere arts.
- Meer dan de helft van de respondenten heeft schulden.
- 36% van de respondenten heeft geen zorgverzekering.
- 20% drinkt overmatig alcohol en 6% zegt zelf verslaafd te zijn aan alcohol.

Slaapplaatsen, duur en redenen dakloosheid

- Huisuitzetting blijft de belangrijkste oorzaak van dakloosheid.
- 59% heeft het afgelopen jaar buiten geslapen.

Ten opzichte van voorgaande jaren

- De koudweerregeling was bijna twee keer zo vaak van kracht als in de winter van 2014/2015. Ruim twee keer zoveel personen maakten gebruik van de Stadsbrug.
- De gemiddelde bedbezetting lijkt te stabiliseren, zowel bij nachten waarop de koudweerregeling wel als niet geldt.
- De achtergrondkenmerken geslacht en leeftijd blijven onveranderd. Minder bezoekers hebben de Nederlandse nationaliteit of zijn geboren in Nederland.
- Een daling van problematiek op verschillende leefgebieden in 2014/2015 zet zich niet door: meer bezoekers hebben geen enkele vorm van inkomen, iets meer mensen geen verzekering, de schuldenproblematiek is opnieuw toegenomen en het aantal mensen dat nog nooit op straat sliep is gedaald.
- Het zorggebruik is toegenomen, meer mensen gebruiken medicatie en minder mensen ervaren de eigen gezondheid als (zeer) goed.
- Het zelf gerapporteerde alcoholgebruik en verblijf in detentie zijn afgenomen.

Inleiding

De winterperiode is de uitgelezen kans om een beeld te krijgen van de daklozenpopulatie in de stad. De groep feitelijk daklozen die gebruik maakt van de nachtopvang is dan het grootst. Vanwege de weersomstandigheden zullen ook mensen die normaliter buiten slapen in de opvang te vinden zijn. Bij strenge kou gaat bovendien de koudweerregeling in. Daarmee vervallen de formele barrières voor daklozen om te overnachten in de nachtopvang: de opvang wordt voor hen kosteloos, het aantal overnachtingen is onbepaald en er is dan geen regiobinding noodzakelijk. Ook worden mensen die geschorst zijn dan weer in de nachtopvang toegelaten.

Sinds 2010 wordt in de vier grote steden het zogenaamde 'koudweeronderzoek' uitgevoerd. Dit onderzoek, waarvan dit rapport de verslaglegging is, bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste worden de registratiegegevens van de opvangvoorzieningen geanalyseerd. Hiermee wordt inzicht verkregen in de aard en omvang van de daklozenpopulatie in de stad. Daarnaast wordt een beeld geschetst van de problematiek, zorgvragen en zorggebruik van deze groep op basis van interviews met de bezoekers. Op een bepaalde avond tijdens de koudweerregeling wordt in alle vier de grote steden tegelijkertijd een onderzoek uitgevoerd in zowel de reguliere nachtopvang als de speciale koudweerlocaties.

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 lichten we de vraagstelling en aanpak van het onderzoek toe en wordt uitgelegd wat de koudweerregeling precies inhoudt. Hoofdstuk 2 en 3 beschrijft de omvang en achtergrondkenmerken van de bezoekers. Dit is gebaseerd op registratiegegevens van alle personen die tijdens de koudweerregeling van nachtopvang gebruik hebben gemaakt. Hoofdstuk 4 gaat over de problematiek en de zorgbehoefte van de bezoekers. Hoofdstuk 5 beschrijft de verblijfplaatsen van de cliënten voor en na de koudweerregeling en de duur en redenen van dakloosheid. In hoofdstuk 6 komen verbeterpunten aan de orde die de bezoekers aandragen. Hoofdstuk 4, 5 en 6 zijn gebaseerd op de interviews die onder bezoekers van de nachtopvang zijn gehouden.

1. Aanpak en opzet van het onderzoek

De koudweerregeling

In de winter van 1998-1999 riep de gemeente Utrecht de Koudweerregeling (KWR) voor de eerste keer af in de stad Utrecht. Het doel ervan is te voorkomen dat buitenslapers door strenge kou (blijvende) gezondheidsschade oplopen. De gemeente Utrecht is verantwoordelijk voor de opvang van deze mensen tijdens strenge kou. Volksgezondheid (VG) voert de regie over de KWR en is verantwoordelijk voor het afkondigen en intrekken ervan.

Beleidsmatig onderscheidt Volksgezondheid twee groepen daklozen:

- een bekende, reguliere groep: sociaal kwetsbare mensen die regulier toegang hebben tot de nachtopvang en daar worden opgevangen. Zij worden vanuit deze voorzieningen geholpen met het vinden van een duurzame oplossing voor hun woonproblematiek.
- een niet-reguliere groep: sociaal kwetsbare mensen die niet worden opgevangen omdat zij geen toegang hebben tot de nachtopvang. Het gaat hierbij om mensen zonder regiobinding, zonder geldige verblijfsvergunning en MOE-landers (mensen uit Midden en Oost Europa). Deze niet-reguliere groep heeft geen recht op ondersteuning maar wordt tijdens de koudweerregeling wel toegelaten tot de nachtopvang.

Dit rapport gaat over de totale groep daklozen in Utrecht die tijdens de koudweerregeling gebruik maakt van de nachtopvang, dus zowel over de reguliere rechthebbende als de niet-rechthebbende bezoekers. Ongedocumenteerde daklozen worden opgevangen op andere locaties en zijn geen doelgroep van de reguliere nachtopvang of KWR.

De KWR duurt altijd minimaal drie aaneengesloten dagen en wordt afgeroepen wanneer aan één van de volgende criteria wordt voldaan¹:

- overdag óf 's nachts is de gevoelstemperatuur onder nul en deze situatie houdt ten minste drie dagen aan; of
- overdag óf 's nachts is de gevoelstemperatuur onder min drie en de verwachting is dat dit zeker twee dagen duurt; of
- overdag óf 's nachts is de gevoelstemperatuur onder min vijf met het perspectief dat dit een dag aanhoudt.

De KWR gaat in de vier grote steden (G4: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) zoveel mogelijk tegelijk van start. In andere steden heet de KWR ook wel winterkouderegeling. De KWR is aanvullend op de reguliere nachtopvang.

Aanbod nachtopvang in Utrecht

In Utrecht zijn twee instellingen die nachtopvang aanbieden: de Tussenvoorziening met de locaties Sleep-Inn met 55 bedden en NOIZ (nachtopvang in zelfbeheer, beheerd door mensen die zelf dakloos zijn geweest) met 30 bedden, en het Leger des Heils met 4 bedden. In dit rapport wordt dit de reguliere nachtopvang genoemd. Tijdens de KWR wordt hier nog een speciale koudweerlocatie aan toegevoegd. Vanaf de winter van

¹ Per 1 december 2018 zijn deze criteria gewijzigd. Sindsdien gaat de KWR van kracht als de gevoelstemperatuur overdag én 's nachts onder nul is.

2013/2014 is dat de Stadsbrug. De Stadsbrug heeft een capaciteit van 60 slaapplekken. Als we in deze rapportage spreken van nachtopvang tijdens de KWR dan bedoelen we daar alle locaties voor nachtopvang op dat moment mee, dus de Sleep-Inn, NOIZ, Leger des Heils en de Stadsbrug. Het is de bedoeling dat rechthebbenden verblijven in een van de reguliere nachtopvang voorzieningen, en dat niet-rechthebbenden worden opgevangen in de Stadsbrug. In de praktijk wordt dit niet altijd zo uitgevoerd. Zo vangt de Stadsbrug bijvoorbeeld alleen mannen op en worden niet-rechthebbende vrouwen opgevangen op een van de reguliere locaties.

Vraagstelling en methoden van onderzoek

In 2017 is het koudweeronderzoek voor de vijfde keer uitgevoerd: in verschillende nachtopvangvoorzieningen in de G4 zijn tegelijkertijd interviews afgenomen om de achtergrondkenmerken van de feitelijk daklozen in beeld te brengen.

Voor het onderzoek zijn twee databronnen gebruikt:

1. KRIS

In het Keten Registratie Informatie Systeem (KRIS) worden alle overnachtingen in de reguliere nachtopvang en De Stadsbrug geregistreerd. De bezoekers krijgen een uniek cliëntnummer. Geregistreerd worden naam, geboortedatum, geslacht, nationaliteit en burgerservice nummer.

2. Interviews afgenomen tijdens de KWR

Op 19 januari 2017 tussen 19.30 en 22.00 uur werden interviews met zoveel mogelijk aanwezige bezoekers afgenomen in alle Utrechtse nachtopvangvoorzieningen inclusief de Stadsbrug. Dat gebeurde aan de hand van een gestructureerde vragenlijst. Als dank voor deelname kregen respondenten 5 euro. Deelname aan het onderzoek was vrijwillig. Cliënten konden zichzelf opgeven voor deelname. Interviewers hebben daarna ook andere cliënten benaderd met de vraag of ze mee wilden doen. Medewerkers van de opvangvoorzieningen vervulden daarin een adviserende rol en raadden bijvoorbeeld af bepaalde personen te benaderen. Anderen waren op de slaapzaal of sliepen en deden daarom niet mee. Er is daarom sprake van een bias in de onderzoekspopulatie.

De interviews zijn afgenomen door medewerkers van Volksgezondheid en enkele vrijwilligers, die voorafgaand een interviewinstructie van een uur hebben gekregen. Een interview duurde gemiddeld 20 minuten. In enkele gevallen duurden de gesprekken langer omdat mensen het prettig vonden hun verhaal te kunnen doen. In de Stadsbrug waren daardoor meer bezoekers die geïnterviewd wilden worden dan er geïnterviewd konden worden. Vanwege de beperkte ruimte was het niet mogelijk nog meer interviewers tegelijk te laten interviewen.

De inhoud van de vragenlijsten is in overleg met de GGD-en Haaglanden en Amsterdam en de gemeente Rotterdam opgesteld. Vertalingen waren beschikbaar in het Engels, Pools en Roemeens. In geval van taalproblemen werd hulp ingeschakeld van begeleiders of andere bezoekers.

Analyse en rapportage

In totaal zijn in Utrecht 64 personen geïnterviewd; dit is 56% van de in totaal 115 personen die op 19 januari 2017 een van de nachtopvang voorzieningen bezochten. Het gaat in Utrecht – in vergelijking met Amsterdam, Rotterdam en Den Haag - om een betrekkelijk klein aantal bezoekers. 56% van de bezoekers bij onderzoek betrekken is een mooie score. Kijken we echter getalsmatig naar de onderzoekspopulatie dan is deze met N=64 bescheiden van omvang.

Dit heeft consequenties voor de analyse. Voor het begrijpen van de problematiek maken we bij voorkeur onderscheid tussen de reguliere groep, die recht heeft op opvang en hulp en doorgaans goed in het vizier van de hulpverlening is, en de groep buitenslapers, die doorgaans alleen bij strenge kou gebruik maakt van de nachtopvang en waarvan het vermoeden is dat de meesten niet-rechthebbend zijn. Van de 64 respondenten zijn er 16 geïnterviewd op de koudweerlocatie Stadsbrug en 48 in de reguliere voorzieningen. Over een 'groep' van 16 personen kunnen geen kwantitatieve conclusies worden getrokken, en een vergelijking tussen beide groepen is op basis van deze aantallen niet mogelijk.

Daarnaast is op respondentniveau niet bekend of de persoon wel of niet rechthebbend is. We weten slechts op welke locatie ze zijn geïnterviewd. De scheiding die er op papier tussen beide doelgroepen bestaat wordt in de praktijk echter niet altijd zo gehanteerd. Zo verblijven er op de Stadsbrug ook rechthebbenden die vanwege hun gedrag een tijdje geschorst zijn in de reguliere opvang. Niet-rechthebbenden kunnen de eerste nacht in de reguliere opvang worden opgevangen als nog niet meteen duidelijk is dat de persoon eigenlijk naar de Stadsbrug moet. Dit betekent dus dat het lastig is uitspraken te doen over de beide subgroepen.

Tegelijkertijd is sommige informatie voor beleid en uitvoering alleen nuttig als bekend is of het om rechthebbende of niet-rechthebbende personen gaat. Te denken valt aan de vraag of een bezoeker verzekerd is of gebruik maakt van medische zorg. Een niet-rechthebbende heeft daar geen recht op en zal deze vraag dus logischerwijs nooit positief kunnen beantwoorden.

De oplossing die wij hiervoor gekozen hebben is om als basis over de gehele groep cliënten tijdens de KWR te rapporteren. Dit maakt ook vergelijking met eerdere jaren mogelijk. Daar waar het inhoudelijk logischer is om onderscheid te maken, lichten we de gegevens ook apart voor de locatie Stadsbrug versus de reguliere voorzieningen toe. Om de schijn van significante resultaten te voorkomen rapporteren we dan in daadwerkelijke aantallen, en niet in percentages.

2. Aantal bezoekers van de nachtopvang tijdens de KWR

Aan de hand van registratiegegevens is nagegaan hoeveel mensen gebruik hebben gemaakt van de verschillende nachtopvanglocaties tijdens de KWR.

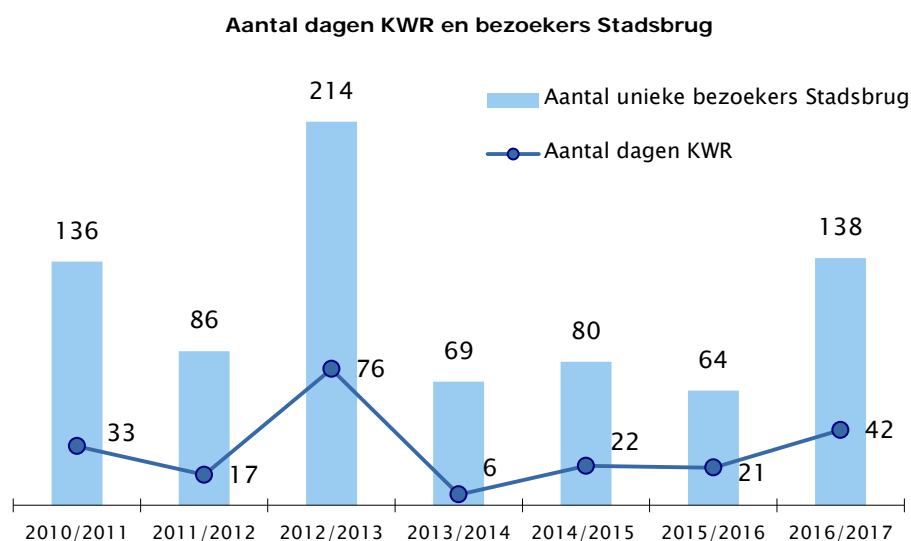

KWR 42 nachten van kracht

In de winter van 2016/2017 is de KWR 42 nachten van kracht geweest, verspreid over zeven periodes. Het gaat hier om de maanden november (3 nachten), december (11 nachten), januari (20 nachten) en februari (8 nachten). De drukste nachten waren 24 en 26 januari 2017: toen waren er 123 bezoekers op alle locaties samen. Er sliepen toen respectievelijk 35 en 27 personen in de Stadsbrug.

De KWR was in de winter van 2016/2017 bijna twee maal zo vaak van kracht als in de winter van 2014/2015, toen de KWR 22 nachten gold. De langste aaneengesloten periode was van 12 tot 26 januari, toen de KWR 15 aaneengesloten dagen van kracht was.

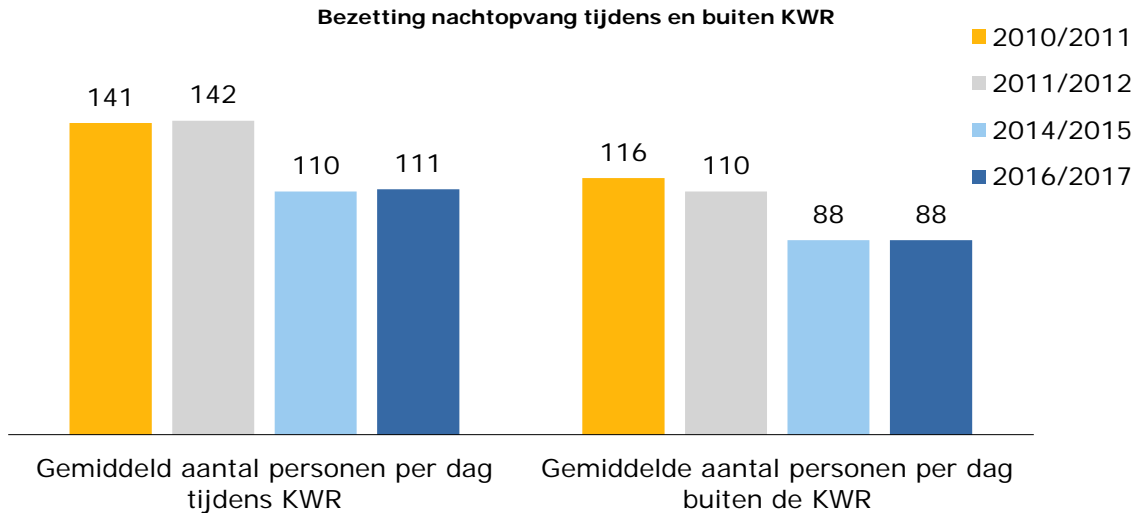
Naarmate de KWR langer duurt, worden er meer unieke bezoekers in de nachtopvang gezien. Onderstaande figuur laat dat zien voor de Stadsbrug.

Bezetting afgenomen ten opzichte van eerdere jaren

De bezetting van de nachtopvangvoorzieningen tijdens de KWR lijkt te stabiliseren. In de winters van 2010/2011 en 2011/2012 werden gemiddeld nog meer dan 140 personen per nacht in de nachtopvang gezien, in 2014/2015 daalde dit naar 110. In 2016/2017 maakten gemiddeld 111 bezoekers gebruik van nachtopvang tijdens de KWR. Gemiddeld maakten 90 personen per nacht gebruik van de reguliere nachtopvang en 21 personen van de Stadsbrug.

Sinds 2015 is sprake van structurele opvang voor 40 mensen zonder geldige verblijfsvergunning in de Weerdsingel en de Toevlucht. Daarmee is een doelgroep die voorheen gebruik maakte van de Stadsbrug weggefallen.

361 mensen maakten gebruik van nachtopvang tijdens de KWR

In totaal hebben 361 verschillende personen tijdens de dagen dat de KWR van kracht was gebruik gemaakt van een nachtopvangvoorziening in Utrecht.

- 223 mensen hebben gebruik gemaakt van de reguliere opvanglocaties.
- 102 mensen hebben gebruik gemaakt van de Stadsbrug (alleen mannen).
- 36 mensen hebben gebruik gemaakt van zowel de reguliere opvanglocaties als de Stadsbrug.

Het aantal verschillende personen dat gezien wordt kan niet vergeleken worden met voorgaande jaren, omdat dit sterk afhankelijk is van het aantal dagen dat de KWR geldt.

84 mensen maakten voor het eerst gebruik van de Utrechtse nachtopvang

Tijdens de KWR maakten 84 van de 361 mensen voor het eerst gebruik van de Utrechtse nachtopvang. Dat wil zeggen dat zij vanaf 2010 niet in het registratiesysteem van de nachtopvang voorkomen. Het gaat hierbij om mensen die zich op een dag tijdens de KWR voor het eerst hebben gemeld. Mensen die voor het eerst in de nachtopvang verschenen tussen de verschillende koudweerperiodes door worden bij deze telling niet als nieuwe cliënten beschouwd.

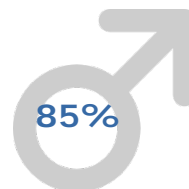
3. Hoe ziet de daklozenpopulatie tijdens de KWR er uit?

Om inzicht te krijgen in de bezoekers van de nachtopvang tijdens de KWR zijn de registratiegegevens uit KRIS geanalyseerd.

15% van de bezoekers tijdens KWR is vrouw

Van het totaal aantal bezoekers tijdens de KWR was 85% man en 15% vrouw.

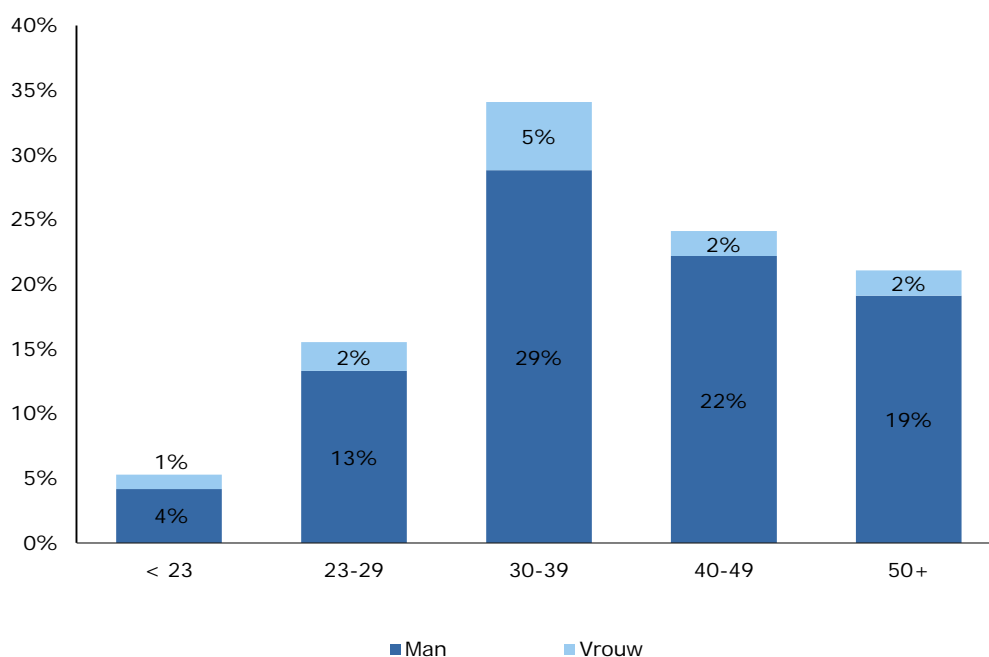

In de Stadsbrug worden geen vrouwen opgevangen; zij worden tijdens de KWR op een van de reguliere opvanglocaties opgevangen. Ongeveer één op de zes bezoekers van deze reguliere opvang tijdens de KWR was vrouw. Dit is hetzelfde als tijdens het koudweeronderzoek in 2014/2015. In de jaren daarvoor was dit ongeveer één op de tien bezoekers.

Gemiddelde leeftijd van de bezoekers is 40 jaar

De gemiddelde leeftijd van de bezoekers tijdens de KWR was net als in 2014/2015 40 jaar. Mannen waren gemiddeld 40 en vrouwen gemiddeld 37 jaar oud. 5% van de bezoekers was jonger dan 23 jaar. Alle percentages zijn vergelijkbaar met 2014/2015.

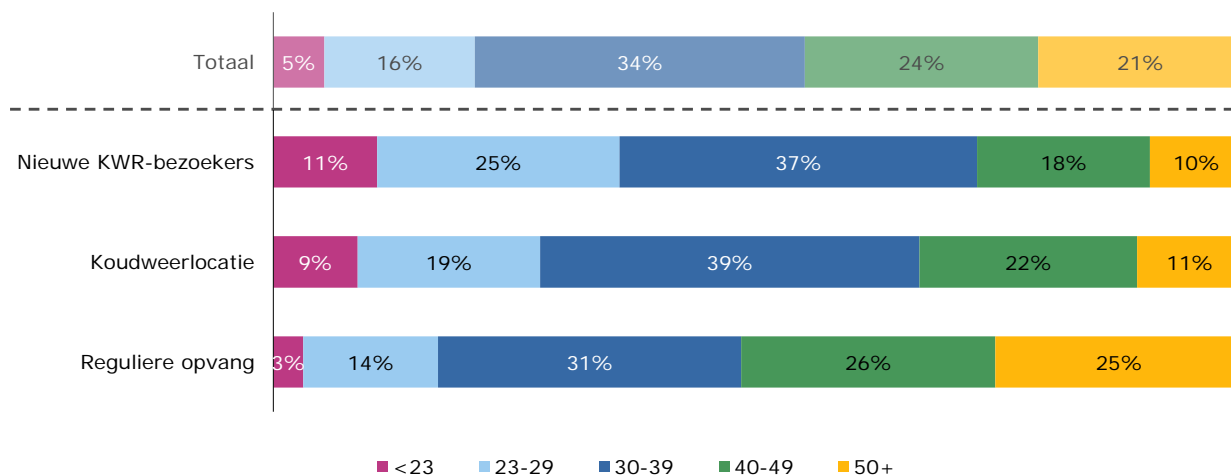
Aantal bezoekers naar leeftijd en geslacht

Net als in eerdere studies waren de nieuwe bezoekers en de bezoekers van de Stadsbrug jonger dan de bezoekers in de reguliere opvang. De gemiddelde leeftijd van nieuwe instromers was 35 jaar, die van bezoekers van de Stadsbrug 36 jaar en de gemiddelde leeftijd van de al bekende bezoekers 42 jaar.

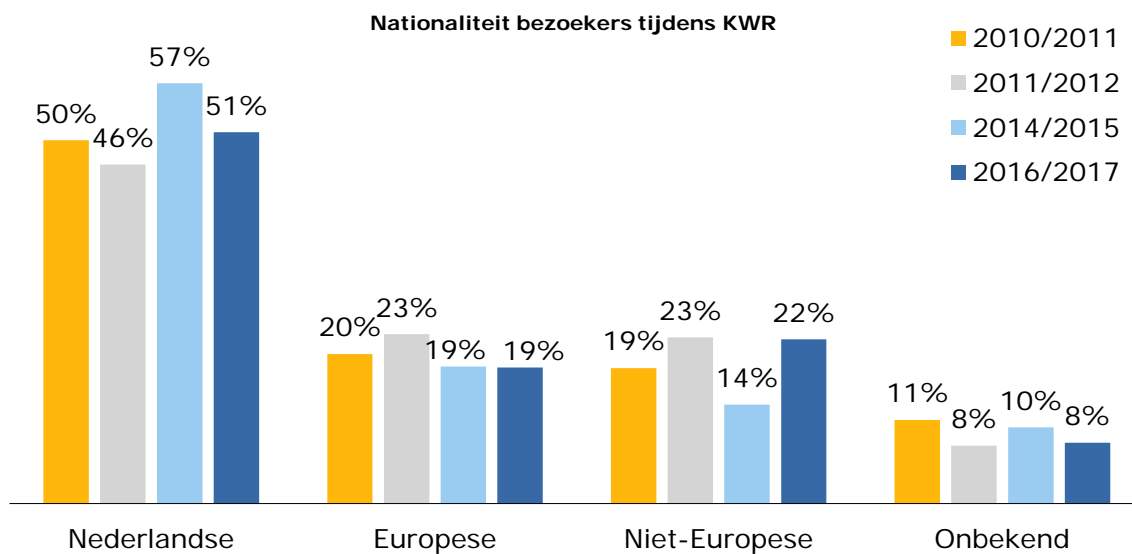
In de reguliere opvang was het percentage zwerfjongeren (dak- en thuisloze jongeren onder de 23 jaar) 3%. In de Stadsbrug was dit 9%. Het betreft een lichte daling ten opzichte van vorig jaar.

Leeftijd bezoekers tijdens KWR

Ongeveer de helft van de bezoekers heeft Nederlandse nationaliteit

Van alle bezoekers in de nachtopvang tijdens de KWR van 2016/2017 heeft 51% de Nederlandse nationaliteit. Dit is iets minder dan in 2014/2015. Net als in de voorgaande jaren is dit de grootste groep van de bezoekers. Het percentage bezoekers met een nationaliteit uit een ander EU land is 19% en hetzelfde gebleven als in 2014/2015. Het percentage mensen met een niet-Europese achtergrond is 22% en na een daling in 2014/2015 weer op het niveau van 2011/2012.

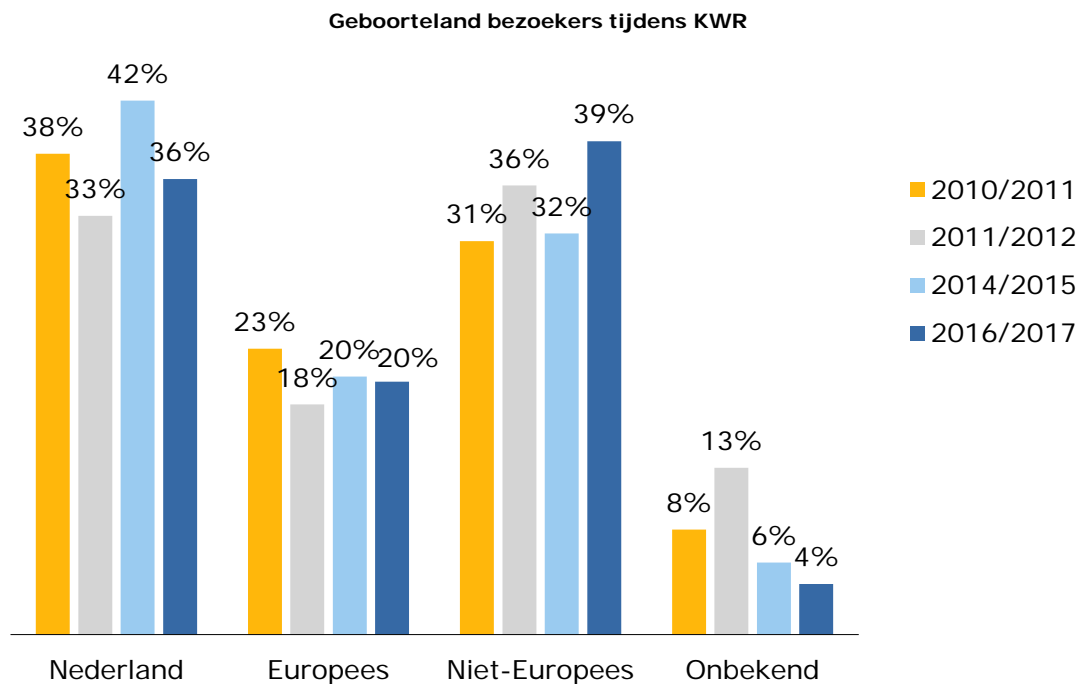
Als we naar de nationaliteit van de bezoekers van de verschillende voorzieningen kijken dan zien we het volgende:

In de reguliere opvanglocaties heeft het overgrote deel van de cliënten, namelijk 63%, de Nederlandse nationaliteit. In de Stadsbrug was dit 28% en hier zagen we meer mensen met een andere Europese nationaliteit (39%) of Niet-Europese nationaliteit (22%). Dit past bij de beleidsuitgangspunten. De Stadsbrug is bedoeld voor niet-rechthebbenden. Ook de nieuwe bezoekers die tijdens de KWR voor het eerst gezien worden zijn vaak van buitenlandse afkomst.

Aandeel bezoekers met ander geboorteland dan Nederland gestegen

Naast de nationaliteit bekeken we de geboortelanden van de bezoekers. Het geboorteland geeft achtergrondinformatie over de bezoekers maar zegt niets over al dan niet rechtmatig verblijf in Nederland.

36% van de bezoekers in de nachtopvang tijdens de KWR is geboren in Nederland. Bijna twee derde van de mensen is dus geboren in het buitenland. Daarmee is het aandeel buiten Nederland geboren bezoekers verder gestegen. Van deze groep is een derde in een Europees land geboren (74 personen, waarvan 31 in Polen) en twee derde in een land buiten Europa (142 personen waarvan 30 geboren in Marokko en 12 in Somalië). Ook in 2014/2015 vormden personen geboren in Polen en Marokko de grootste groepen.

Kijken we alleen naar de geboortelanden van de bezoekers van de Stadsbrug, dan komen Nederland (28%), Polen (20%) en Marokko (7%) ook het meeste voor, alleen wel in andere verhoudingen.

4. Problematiek en zorggebruik

Op 19 januari 2017 zijn de bezoekers in de verschillende nachtopvanglocaties geïnterviewd om een beeld te krijgen van o.a. hun ervaren gezondheid, middelengebruik en schuldenproblematiek. In dit hoofdstuk worden de resultaten van de 64 Utrechtse respondenten weergegeven. De antwoorden geven de mening en ervaring van de bezoekers weer, en zijn dus subjectief. Een aantal bevindingen komt niet overeen met de indruk van professionals in het veld of gegevens uit ander onderzoek². Vooral de door respondenten gerapporteerde afname van alcoholverslaving wordt door professionals niet herkend. Het onderzoek is op dezelfde wijze uitgevoerd als voorgaande jaren, waardoor de antwoorden te vergelijken zijn met de bevindingen uit eerdere koudweeronderzoeken.

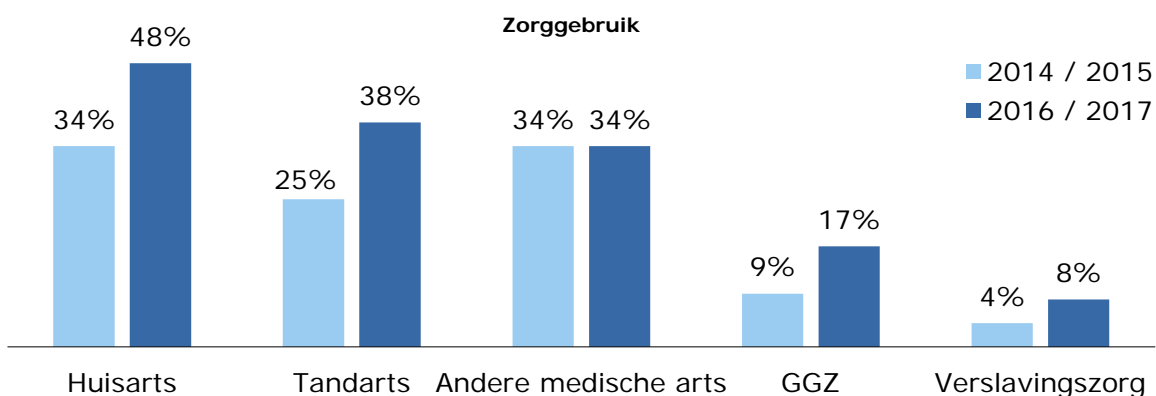
Er zijn 16 mensen geïnterviewd op de Stadsbrug (ofwel 25%) en 48 (75%) bij de andere voorzieningen. Bij de Stadsbrug worden slaapplekken geboden aan daklozen die geen recht hebben op een plek in de Utrechts nachtopvang. Dit zijn bijvoorbeeld mensen die geschorst zijn bij een van de andere voorzieningen, mensen zonder regiobinding en mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven.

Meer dan helft respondenten rapporteert eigen gezondheid als (zeer) goed

Meer dan de helft van de mensen die gebruik maken van opvang tijdens de KWR beoordeelt de eigen gezondheid als goed (50%) of zeer goed (6%). 20% van de mensen beoordeelt deze als matig, 14% als slecht en 9% als zeer slecht. Bezoekers die medicijnen gebruiken of zorg ontvangen van de huisarts, medisch specialist of GGZ ervaren hun gezondheid vaker als matig tot slecht. Daklozen die onverzekerd zijn of zorg van een tandarts ontvangen, ervaren hun gezondheid niet vaker als matig of (zeer) slecht.

Zorggebruik neemt toe

48% van de deelnemers maakte in de afgelopen twaalf maanden gebruik van huisartsenzorg. Dit percentage ligt hoger dan afgelopen jaren. Dat geldt ook voor het ontvangen van zorg van een tandarts (38%), van een GGZ-instelling (17%) en van verslavingszorg (8%).

² Noemenswaardig is het onderzoek: 'De Utrechtse nachtopvang en crisisopvang in beeld'. Eindrapport van beeldvormend onderzoek in opdracht van de gemeente Utrecht. Van Everdingen Zorgconsult, 2016

Bijna de helft van de geïnterviewden gebruikt medicatie

47% van de deelnemers geeft aan medicatie te gebruiken die door een arts is voorgeschreven. De medicijnen die ze gebruiken zijn vooral kalmerings- en slaapmiddelen, antidepressiva, antipsychotica en medicatie tegen astma.

Een derde van de deelnemers heeft geen ziektekostenverzekering

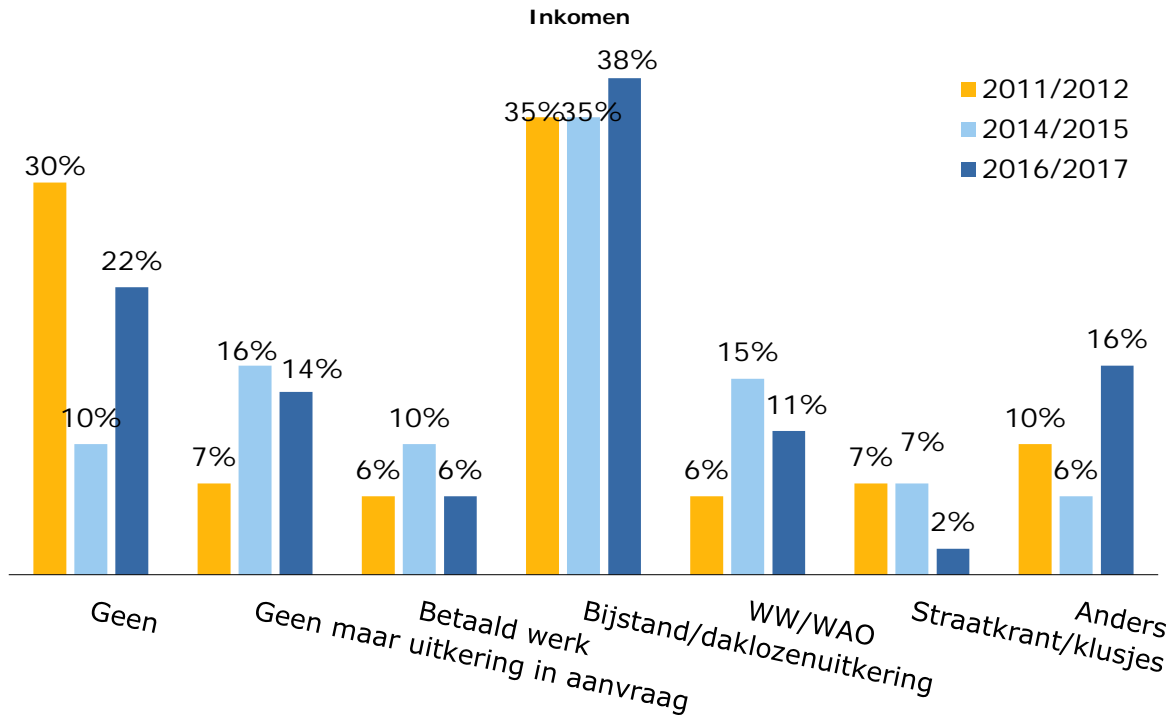
Evenals in voorgaande jaren is het percentage daklozen zonder ziektekostenverzekering hoog, namelijk 36%. In 2014/2015 was 31% onverzekerd. Vooral daklozen met een niet-Nederlandse nationaliteit zijn onverzekerd. Voor een ziektekostenverzekering moet een persoon rechtmatig in Nederland verblijven. Zeven bezoekers van de Stadsbrug hebben wél een ziektekostenverzekering. Van hen zijn er zes in Nederland verzekerd en één in het land van herkomst. Binnen de reguliere nachtopvang zijn er 14 personen zonder verzekering en 33 met: ook onder de vermoedelijk rechthebbenden is een deel van de cliënten niet verzekerd.

Bijna de helft van de bezoekers ontvangt een vorm van uitkering

49% van de geïnterviewden ontving een bijstands-, daklozen-, WW- of WAO-uitkering. 6% van de respondenten had betaald werk en 2% onderhield zich met het verkopen van de straatkrant of het doen van klusjes. 16% had andere inkomsten zoals een vrijwilligersvergoeding, oproepwerk opbouwen festivalpodia en een tegoedbon voor geboden straathulp. Meerdere respondenten hadden meer dan één inkomstenbron.

36% van de respondenten in de winter van 2016/2017 had geen enkele vorm van inkomen. Dit percentage ligt hoger dan in de winter van 2014/2015 toen 26% van de respondenten geen inkomen had. In de jaren daarvoor was dit percentage echter vergelijkbaar en lag tussen de 35% en 42%.

Ook voor het hebben van een uitkering geldt dat dit alleen mogelijk is als men rechtmatig in Nederland verblijft. Bij de Stadsbrug zien we dat acht van de zestien respondenten geen inkomen hebben en ook niet in het proces van aanvraag verkeren. Acht andere personen hebben wel een inkomen: twee daarvan hebben een uitkering. De anderen doen klusjes of verkopen de straatkrant. Bij de bezoekers van de reguliere nachtopvang ligt dat anders: 42 van de 48 bezoekers hebben wel een inkomen en zes niet (en ook niet in aanvraag).

Meer dan de helft van de bezoekers heeft schulden

59% van de respondenten geeft aan schulden te hebben. Bij 17% van de respondenten bedraagt de schuld minder dan 2.000 euro. 28% heeft tussen de 2.000-10.000 euro schuld en 14% heeft meer dan 10.000 euro schuld. Er lijkt sprake van een stijging: in 2011/2012 kwamen schulden onder 43% van de deelnemers voor, in 2014/2015 onder 53%. De groei (ten opzichte van de winter 2014/2015) van de groep mensen met schulden is geheel voor rekening van de groep mensen met een relatief kleine schuld (<2000 euro). Tien personen hebben een schuld van meer dan 2000 euro bij het CJIB, de belastingdienst en/of het UWV. Als we apart kijken naar cliënten in de Stadsbrug en de reguliere opvang, zien we meer schulden onder cliënten van de reguliere opvang.

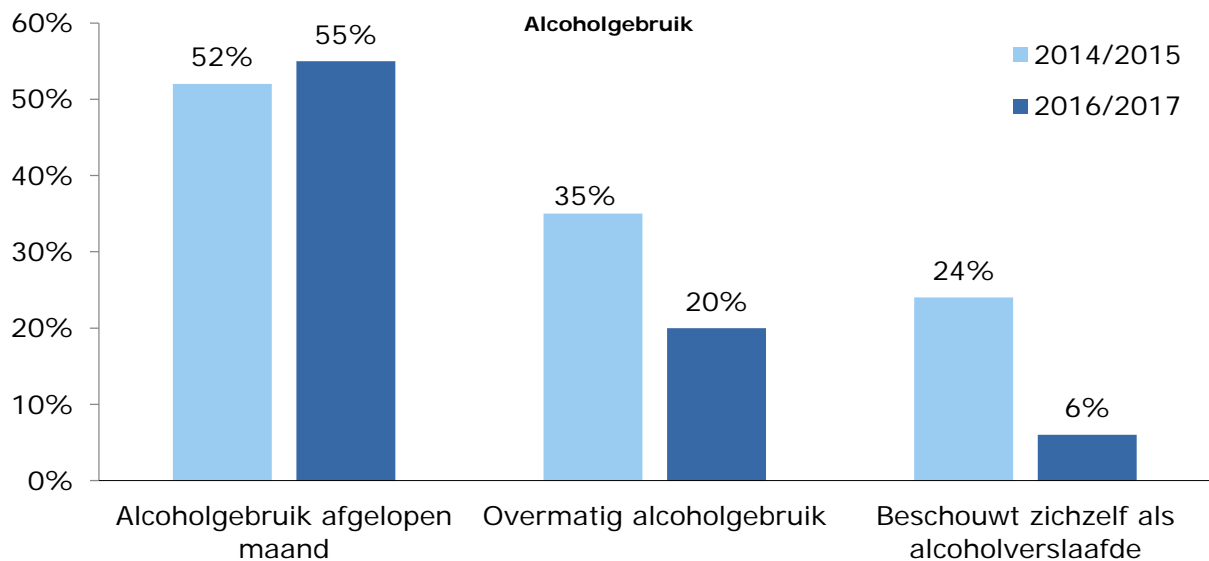
Zelfrapportage overmatig alcoholgebruik sterk afgenomen

55% van de deelnemers gaf aan in de afgelopen maand alcohol te hebben gedronken; zij dronken gemiddeld 15 glazen op de dagen dat ze dronken. Van de drinkers die aangaven hoeveel zij per dag drinken, drinkt de helft meer dan 100 eenheden alcohol per 30 dagen. Dat betekent dat ze overmatig alcohol drinken. De bezoekers die overmatig drinken vormen 20% van de totale groep deelnemers. Dit is een stuk minder dan in 2014/2015, toen 35% van de bezoekers aangaf overmatig te drinken.

6% van de deelnemers beschouwt zichzelf als verslaafd aan alcohol. Ook dit is minder dan in 2014/2015. Ongeveer een derde van de overmatige drinkers beschouwt zichzelf niet als alcohol verslaafde. *"Ik drink graag een biertje met een shagje, maar verder niks. Maar 10 per dag hoor, ik ben geen alcoholist!"*, zo licht een deelnemer toe. Dit patroon zien we ook in andere jaren: vanaf 2009/2010 geeft 10-14% van de deelnemers aan overmatig te drinken maar zichzelf niet als alcoholist te beschouwen.

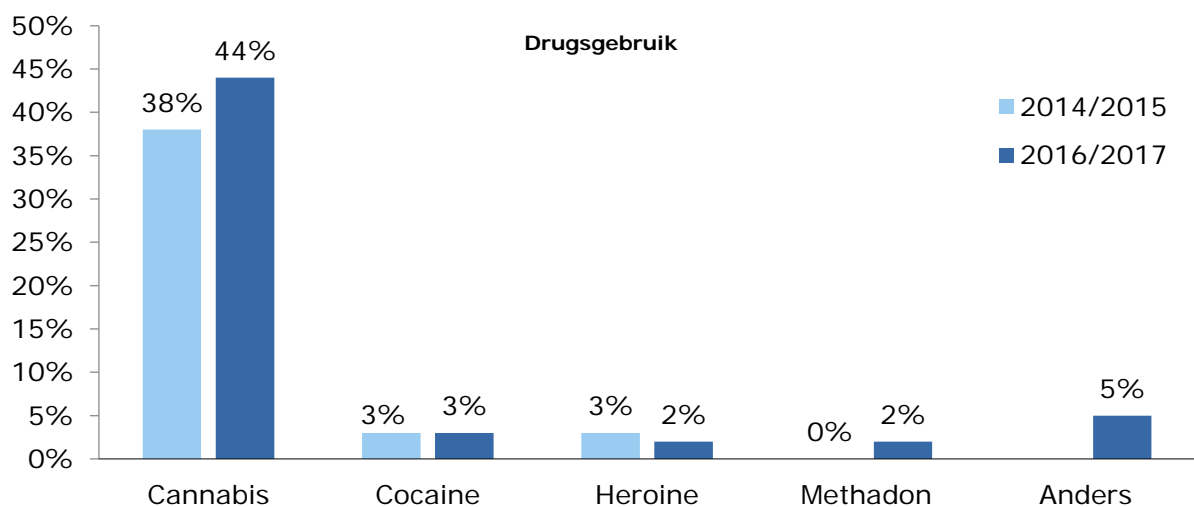
Het rapporteren van alcoholgebruik over het algemeen lijkt door de jaren heen te stijgen, maar overmatig alcoholgebruik benoemen en zichzelf beschouwen als alcoholverslaafd, laten door de tijd heen een zeer wisselend beeld zien.

Drugsgebruik geeft een stabiel beeld

44% van de respondenten geeft aan in de afgelopen 30 dagen drugs te hebben gebruikt. Het gaat daarbij om cannabis (44% ofwel alle gebruikers) en een enkeling gebruikt daarnaast cocaïne (2%), heroïne (1%), methadon (1%) of een ander drug (3%). Geen van de respondenten heeft de afgelopen 30 dagen drugs geïnjecteerd; 3% geeft aan dit vroeger wel te hebben gedaan.

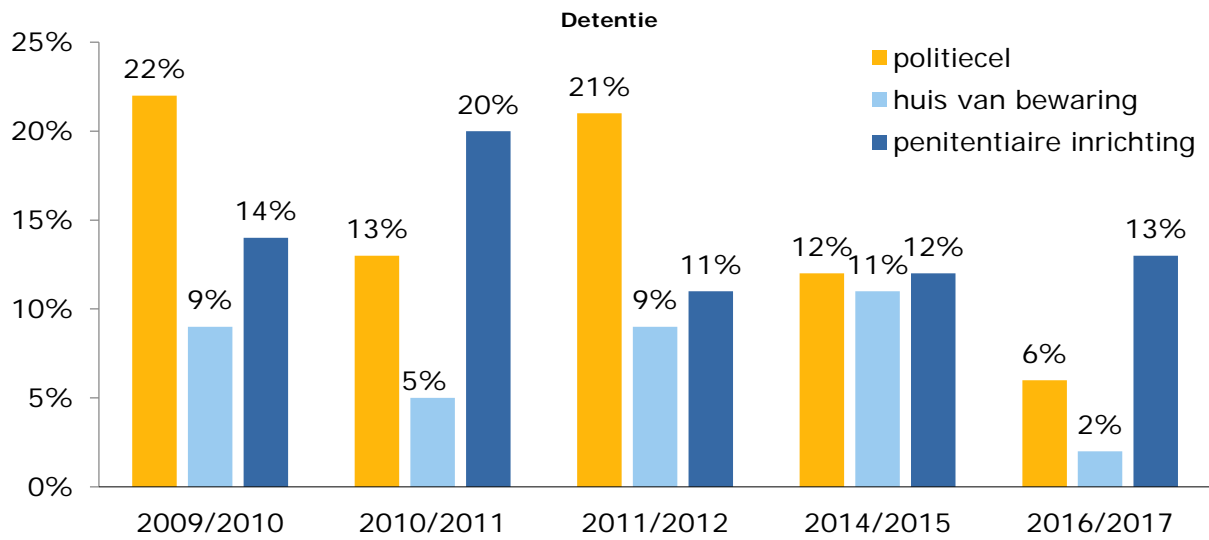
Het gerapporteerde drugsgebruik komt ongeveer overeen met het beeld van het drugsgebruik in 2014/2015. Het cannabisgebruik is de afgelopen jaren gestegen (van 32% in 2009/2010 tot 44% nu). Tegelijkertijd is het gebruik van cocaïne, heroïne en methadon afgenomen tot enkele personen. De toename van het cannabis gebruik is groter dan de afname van het harddrug gebruik.

Aandeel respondenten dat zegt in detentie te hebben gezeten licht afgenomen

Het aandeel respondenten dat naar eigen zeggen de afgelopen 12 maanden in detentie heeft gezeten, is afgenomen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat gedetineerden momenteel door de Reclassering al bij een woonvoorziening worden aangemeld als ze nog een paar maanden detentie te gaan hebben. Ook zijn er bij de Tussenvoorziening meer detentieplekken bijgekomen.

In 2016/2017 geeft 21% aan wel in detentie te hebben gezeten. Zij verbleven vooral in een penitentiaire inrichting, en in mindere mate in een politiecel of huis van bewaring.

5. Slaapplaatsen, duur en redenen dakloosheid

Daklozen hebben over het algemeen wisselende verblijfplaatsen. Aan de 64 bezoekers van de opvang tijdens de KWR is gevraagd naar de duur van de dakloosheid, redenen voor dakloosheid, waar ze hiervoor sliepen en waar mensen van plan zijn te gaan slapen als de KWR wordt ingetrokken.

46% is geboren of al langer dan 5 jaar in Utrecht

46% van de respondenten gaf aan geboren te zijn in Utrecht (10%) of al langer dan vijf jaar in Utrecht te zijn (36%). Dit is vergelijkbaar met de winter van 2014/2015, toen 48% langer dan vijf jaar of geboren was in Utrecht.

De respondenten die niet in Utrecht geboren zijn, woonden voor zij naar Utrecht kwamen in de regio (16%), in een van de andere drie grote steden (18%), elders in Nederland (32%) of in het buitenland (26%).

27% van de deelnemers gaf als reden om naar Utrecht te komen 'werk' aan, 13% 'asiel', ook 13% 'gezinshereniging'. 9% kwam voor de koudweeropvang. De belangrijkste reden waarom respondenten naar Utrecht kwamen was echter 'anders' (39%). Voorbeelden van deze andere redenen zijn: een leuke nieuwe omgeving opzoeken, weg willen uit de oude woonplaats of naar Utrecht komen vanwege eerdere binding met Utrecht. Soms is de bestemming Utrecht een heel toevallige, zoals deze deelnemer toelicht: *"De trein reed niet verder. Ik was alles verloren en onderweg naar Amsterdam, 30 jaar geleden. Sindsdien ben ik hier blijven hangen."*

Helft respondenten afgelopen jaar voor het eerst dakloos geworden

50% van de respondenten is het afgelopen jaar voor het eerst dakloos geworden. De andere 50% werd langer dan een jaar geleden voor het eerst dakloos. Bij 27% is het langer dan vijf jaar geleden dat ze voor het eerst dakloos werden.

Huidige dakloosheid duurt bij bijna de helft van de groep een jaar

De duur van de huidige dakloosheid is bij 43% van de deelnemers tussen een maand en een jaar. 22% van de deelnemers is korter dan een maand geleden dakloos geworden. 35% is langer dan een jaar dakloos: 21% een tot vijf jaar en 14% langer dan vijf jaar.

Voordat de deelnemers dit keer dakloos werden, woonden zij vooral in Utrecht (41%) of in de regio Utrecht (20%). Geen van de respondenten raakte dakloos in een van de andere drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag). Degenen die buiten de regio dakloos werden, werden dat elders in Nederland (15%), elders in de EU (19%) of buiten de EU (5%).

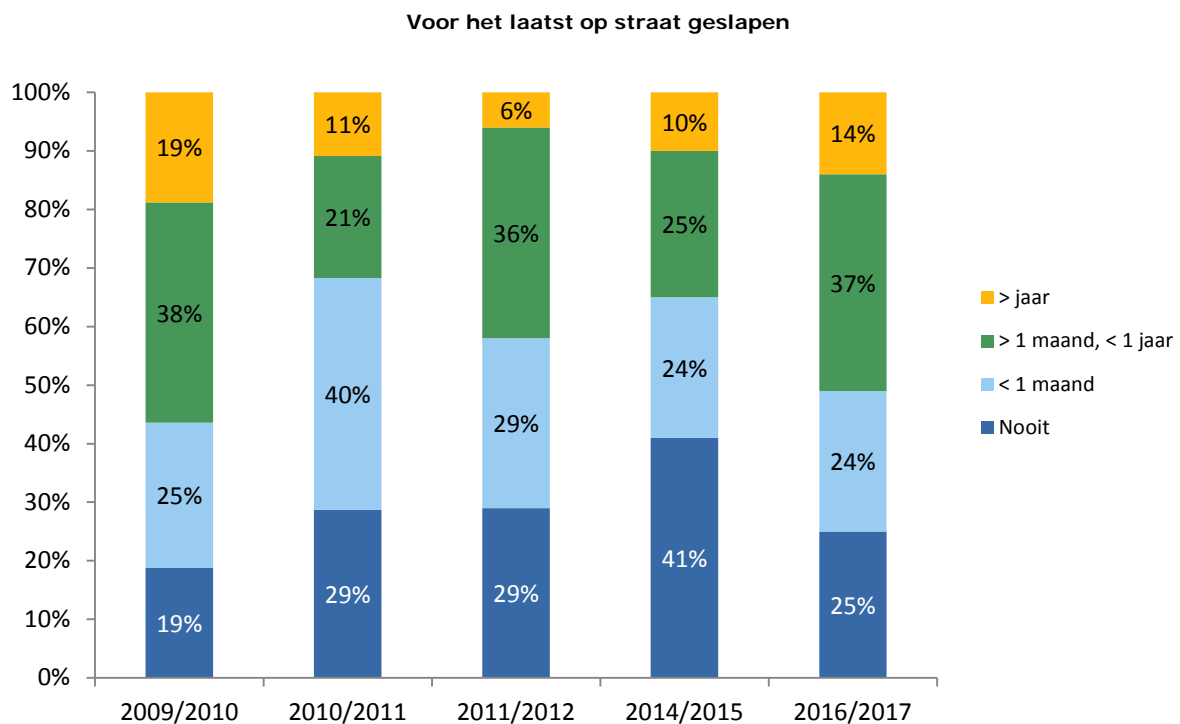
Belangrijkste reden voor huidige dakloosheid is huisuitzetting

Als belangrijkste reden voor dakloosheid wordt huisuitzetting genoemd: 29% van de deelnemers geeft dit als reden aan. Dit is niet veel veranderd gedurende de jaren. De bewoners werden voornamelijk uit hun huis gezet door een woningbouwcorporatie of een particuliere huiseigenaar. In één geval liep het huurcontract af en bij twee personen werd het kraakpand dat zij bewoonden ontruimd. De reden die daarna het vaakst genoemd wordt is een conflict met partner, ouders, familie of vrienden met als gevolg dakloosheid. Dit geldt voor 24% van de deelnemers. Deze reden laat door de jaren heen een golfbeweging zien: in 2010/2011 was dit nog 11%, in de winter van 2014/2015 was

dit fors gestegen tot 32%, waarna deze oorzaak weer is afgenomen. Andere redenen voor dakloos raken zijn ontslag of vertrek uit een instelling (13%), geen huisvesting bij aankomst of terugkomst in Nederland (14%) of een andere reden (20%). Vier mensen (6%) gaven als 'andere reden' in de toelichting aan zelf vertrokken te zijn: "gewoon weggegaan", "zelf weggegaan/bewuste keuze", "vriendin ging met verkeerde mensen om toen weggegaan", en "wilde niet meer in een huis wonen en meer zelf een eigen leven buiten leven en soms met vrienden".

Meer dan de helft van de deelnemers sliep het afgelopen jaar op straat

59% van de deelnemers gaf tijdens het interview aan het afgelopen jaar op straat te hebben geslapen: 23% sliep minder dan een maand geleden nog op straat en 36% sliep tussen een maand en een jaar geleden voor het laatst op straat. Voor 14% van de deelnemers was het langer dan een jaar geleden dat ze op straat sliepen. 25% van de respondenten gaf aan nog nooit op straat te hebben geslapen. Dit is minder dan in de winter van 2014/2015, toen 41% van de deelnemers nog nooit op straat geslapen had.

Van de 16 bezoekers van de stadsbrug sliepen er vijf een week of minder geleden nog op straat. Vier van deze vijf personen zijn geboren in Letland, de vijfde in Mozambique.

Drie kwart van de respondenten maakt gebruik van de nachtopvang

73% van de respondenten maakte in de 30 dagen voorafgaand aan de KWR gebruik van de nachtopvang. Gemiddeld maakten de respondenten daar 25 van de 30 dagen gebruik van. Dit is vergelijkbaar met de winter van 2014/2015 toen 74% van de deelnemers in de 30 dagen daarvoor van de nachtopvang gebruik maakte. In de winter van 2011/2012 was dit bijna de hele groep (99% van de respondenten). 22% van de geïnterviewden sliep in de 30 dagen voorafgaand aan de KWR (ook) bij familie of vrienden. 9% sliep in die periode (ook) op straat. Dit deden zij gemiddeld 13 dagen. (Deelnemers konden

meerdere antwoorden geven). Onder bezoekers van de Stadsbrug maakten 4 personen wel en 12 geen gebruik van de nachtopvang in de 30 dagen voor de KWR.

27% maakt geen gebruik van de nachtopvang buiten de KWR

Ruim een kwart van de respondenten zegt buiten de KWR geen gebruik van de nachtopvang te maken. Dit zijn 17 personen (63 personen beantwoordden deze vraag). 12 van hen verbleven in de Stadsbrug. De belangrijkste reden die zij noemden voor het niet gebruiken van de nachtopvang is het ontbreken van recht op opvang: dat werd door zeven personen als reden genoemd. Andere redenen zijn: te duur, niet nodig want kan ergens anders slapen, openingstijden, schorsing of de opvang niet goed of te druk vinden en liever buiten slapen.

Na KWR zoekt drie kwart een plek in de nachtopvang

Op de vraag waar men gaat slapen als de koudweeropvang weer dicht gaat, geeft 74% van de deelnemers aan dat ze in de nachtopvang gaan slapen. 12% zoekt dan de straat weer op, 2% vertrekt naar familie of vrienden en nog eens 12% heeft een andere bestemming. Het gaat in het laatste geval merendeels om vage bestemmingen zoals *'ik zie nog wel'*, *'weet nog niet'* en *'weg van dit alles'*. Bij de Stadsbrug geven 4 van de 16 personen aan weer de nachtopvang op te zullen zoeken.

Iets minder dan helft respondenten heeft geen Nederlandse nationaliteit

46% van de deelnemers (21 personen) heeft een niet-Nederlandse nationaliteit: 16% komt van elders binnen de EU en 30% van buiten de EU. Ongeveer de helft van degenen afkomstig van buiten de EU heeft een geldige verblijfsvergunning.

Meer dan de helft (56%) van deze 21 mensen zonder Nederlandse nationaliteit woont al langer dan 5 jaar in Nederland. 44% van hen heeft in het verleden betaald werk in Nederland gehad. 58% van de respondenten zonder Nederlandse nationaliteit is momenteel werkzoekend.

Toekomst van respondenten zonder Nederlandse nationaliteit in Nederland

Het overgrote deel van de niet-Nederlandse respondenten, namelijk 19 personen (90%), geeft aan in de toekomst in Nederland te willen blijven. Slechts 1 persoon (5%) overweegt terug te gaan naar het thuisland, en een ander overweegt naar een ander land te gaan. 71% van de niet-Nederlandse respondenten ondervindt problemen bij het verwezenlijken van zijn/haar toekomstplannen. 46% krijgt geen hulp bij problemen, en 27% onvoldoende hulp. 27% vindt dat hij of zij voldoende hulp krijgt. De problemen zijn voornamelijk gelegen in 'papierwerk' dat nog niet geregeld is, en in het feit dat er onvoldoende werk is.

6. Wat kan beter in de Utrechtse daklozenopvang?

Aan het eind van het interview is de 48 bezoekers van de reguliere nachtopvang gevraagd wat ze van de nachtopvang vinden. 10 van de 48 bezoekers zijn tevreden over de nachtopvang, vier personen hebben geen antwoord gegeven en twee weten geen verbeterpunten te noemen. De overige 32 personen noemden verbeterpunten (zij mochten er meerdere noemen).

Deel van de bezoekers is tevreden

Op de vraag 'Wat kan er volgens u beter in de Utrechtse daklozenopvang?' antwoorden 10 personen tevreden te zijn over de nachtopvang. Zij zeggen bijvoorbeeld: *"Alles is goed. Aardige medewerkers, nooit problemen"*. *"Niks, ik ben tevreden met een warm bed"*. *"Het is hier eigenlijk wel oké. Het is goed dat het er is"*.

Meeste kritiek betreft toegankelijkheid en openingstijden

Acht bezoekers hebben opmerking over de openingstijden en toegankelijkheid van de nachtopvang. Drie van hen vinden dat de openingstijden van de opvang verruimd moeten worden; de opvang gaat 's avonds te laat open (vooral in de winter als het koud is) en 's ochtends te vroeg dicht (vooral als je ziek bent). Ook zou de opvang niet goed toegankelijk zijn voor mindervaliden. Een persoon vindt dat er veel verschil is tussen de locaties. Eén persoon wil 24-uurs opvang en voor iedereen een eigen kamer, een ander meer opvanglocaties.

Inventaris

Zes mensen beklagen zich over de inventaris in de opvangvoorzieningen. De klachten gaan over de slechte matrassen en krakende bedden, en over de trage reparatie van het internet en de wasmachine. Een persoon verwoordt dit als volgt: *"Sneller problemen op lossen en repareren van internet en wasmachine, is al vijf weken stuk, schone kleren zijn een levensbehoefte!"*.

Klachten over onrust en slecht slapen

Vijf bezoekers geven aan problemen te hebben met slapen. Ze geven aan dat ze last hebben van dronken mensen, niet goed kunnen slapen door stank, lawaai en mensen die problemen maken. Er zijn teveel mensen dicht op elkaar en het is onveilig voor vrouwen.

Scheiding doelgroepen

Vijf mensen merken op dat psychiatrische, verslaafde en 'praktisch' daklozen gescheiden zouden moeten worden, ofwel het *"kaf van het koren scheiden"* en *"niet iedereen door elkaar mixen"*. Volgens de een *"there has to be some kind of specialist, psychologist or drug specialist"*, terwijl de ander opmerkt: *"sommige mensen zouden gelijk naar Altrecht doorgeplaatst moeten worden"*.

Personeel en bejegening

Vijf personen zijn van mening dat het personeel beter moet worden opgeleid, zodat ze bijvoorbeeld kunnen optreden wanneer het moet, *"bij overlast of bij gasten die dronken zijn"*. Ook moeten ze daklozen met respect behandelen en niet discrimineren. Een van hen merkt op: *"Er wordt te veel onderscheid gemaakt. Wanneer je erbij hoort heb je het goed en anders niet"*. Twee van hen vinden dat ze onterecht zijn geschorst.

Informatievoorziening en regelgeving

Vijf mensen willen betere informatievoorziening en hulp. Een respondent is recent dakloos geworden en informatie hierover vindt ze moeilijk te vinden. Een ander geeft aan de communicatie met de gemeente onduidelijk te vinden en heeft het gevoel dat hij van het kastje naar de muur wordt gestuurd. Twee anderen willen graag meer advies en informatie. Een persoon vindt de regels omtrent de aanvraag voor een daklozenuitkering te streng.

Tevredenheid en verbeterpunten vergeleken met eerdere jaren

In de winter van 2014/2015 was veruit het meest genoemde verbeterpunt voor de opvang betere begeleiding en hulp, vooral bij het zoeken van woonruimte. Dat werd dit jaar niet genoemd; wel werd een paar keer gevraagd om betere informatie en advies. Ook klachten over regiobinding en over de hygiëne in de voorzieningen werden in tegenstelling tot voorgaande jaren niet genoemd.

De meeste klachten gingen dit jaar over de openingstijden van de nachtopvang: veel bezoekers zouden die graag ruimer en flexibeler zien. Daarnaast werd vaker geklaagd over de inventaris en te late reparaties. Ook werd vaker aangegeven dat mensen met psychiatrische problemen apart opgevangen zouden moeten worden.

Colofon

uitgave

Volksgezondheid / afdeling Beleid, Expertise en Onderzoek (BEO)
Gemeente Utrecht
Postbus 16200
3500 CE Utrecht

in opdracht van

Volksgezondheid
Gemeente Utrecht

internet

www.utrecht.nl/volksgezondheid

rapportage

Suzanne Tan, Rik Damhuis, Addi van Bergen

met medewerking van

Maartje Aangeenbrug, Annet van den Akker, Ronald Smit

informatie

Rik Damhuis

foto omslag

Pieter Musterd © 2013, de Nieuwegracht Utrecht in de winter

bronvermelding

Het overnemen van gegevens uit deze publicatie is toegestaan met de bronvermelding:
afdeling Beleid, Expertise en Onderzoek, gemeente Utrecht

juni 2017